

1942 - 1944
DE KASERNE DOSSIN TE MECHELEN
GETUIGEN VERTELLEN

DOUNIA, FÉLIX,
BÉNITA, RÉGINE,
LÉON, HÉLÈNE EN
NATAN VERTELLEN
OVER HUN
OPSLUITING IN DE
KASERNE DOSSIN

De documentaire *1942-1944. De kazerne Dossin te Mechelen. Getuigen vertellen...* van Sarah Timperman en Stéphanie Perrin, is het tweede volume uit de verzameling *Archiefverhalen* gerealiseerd door de Vzw Auschwitz in Gedachtenis, vertrekkende van audiovisuele getuigenissen, verzameld door de Stichting Auschwitz.

Realisatie van het boekje : Georges Boschloos.

HET BEZETTE BELGIË EN DE JODENVERVOLGING

Tussen 28 oktober 1940 en 1 juni 1942, vaardigen de Duitse autoriteiten in ons land een serie anti-Joodse verordeningen¹ uit die als doel hebben de Joodse gemeenschap van België te inventariseren en te stigmatiseren. Joden worden geweerd uit de openbare functies en het onderwijs, mogen geen magistraat zijn en geen beroep meer uitoefenen in de medische sector. De toegang tot de openbare scholen wordt hen ontzegd. Daar komt nog een hele reeks economische maatregelen bij die als enig doel hebben de controle en zelfs de sluiting van de Joodse handelszaken en industrieën toe te laten. De Joden worden verplicht zich in te schrijven in het Jodenregister² van hun gemeente, zich aan te sluiten bij de V.J.B. – « Vereniging voor Joden in België³ » in het leven geroepen door de Bezetter – en om vanaf mei 1942, in het openbaar de Davidster te dragen.

De Joden die in België verblijven zijn nu duidelijk zichtbaar en kunnen niet meer ontsnappen aan de “eindoplossing”, door Berlijn in werking gesteld in juni 1942, om alle Joden van West-Europa, dus ook van België, uit te roeien. Op 15 juli 1942 laat de Sipo-SD⁴ (de veiligheidspolitie van de nazipartij) weten aan de V.J.B. dat 10 000 Joden moeten opgeroepen worden voor dwangarbeid « in het Oosten ». Om de autoriteiten van het land te sussen, worden in een eerste periode enkel de Joden opgeroepen die de Belgische nationaliteit niet hebben (amper 6 % van de Joden zijn Belg). De V.J.B. moet deze operatie leiden door oproepbrieven te versturen voor de besliste dwangarbeid (*Arbeitseinsatzbefehle*). Deze convocaties vermelden dat de opgeroepen zich in de kazerne Dossin in Mechelen moeten aanbieden.

De eersten bieden zich aan in de kazerne op 27 juli 1942 en op 4 augustus 1942 vertrekt het eerste transport uit Mechelen naar Auschwitz met aan boord een duizendtal Joden die niet weten wat hun te wachten staat. Voor de *Sipo-SD* is het systeem van convocaties niet doeltreffend genoeg: slechts 40 % van de Joden hebben gevolg gegeven aan de oproepbrief. Bijgevolg besluiten ze om over te gaan tot arrestaties, zowel individueel als in groep. Vijf razzia's worden georganiseerd tijdens de maanden augustus en september 1942: vier in Antwerpen en één in Brussel. Dit leidt tot de aanhouding van respectievelijk 3 200 en 641 personen. Er vertrekken gedurende de drie daaropvolgende maanden maar liefst 17 konvooiën naar Auschwitz, die met een ritme van een à twee per week, een totaal van om en bij de 17 000 Joden deporteren. De Joden, waarvan de meesten in de clandestiniteit proberen te overleven, worden constant opgejaagd. Vanaf november begint het ritme van de konvooiën af te nemen. Een laatste grote razzia wordt georganiseerd in september 1943. Een totaal van 794 Joden van Belgische nationaliteit, die zich veilig voelden en bijgevolg niet ondergedoken leefden, worden aangehouden.

DE KAZERNE DOSSIN

De gedemilitariseerde kazerne van het Belgische leger, Generaal Dossin de Saint-Georges te Mechelen, zal een centrale rol gaan spelen in de deportatie van de Joden van België. Omgevormd tot centraal verzamelkamp voor de Joden – *Judensammellager* –, zal de kazerne gebruikt worden om er de transporten naar het uitroeiingskamp Auschwitz-Birkenau voor te bereiden en wordt de exclusieve gevangenis voor de gearresteerde Joden van België.

De ligging is perfect: halfweg tussen Brussel en Antwerpen, daar waar 90 % van de Joden leven, op een spoorlijn die deze steden verbindt en niet ver van een spooraansluiting naar Leuven en verder naar Duitsland. Het is ook slechts een vijftiental kilometer van het Fort van Breendonk verwijderd, SS-kamp voor politieke gevangenen (*SS Auffanglager*), waarover SS-majoor Philipp Schmitt⁵, die de kazerne Dossin bestuurt, tevens het bevel voert. Onder commandant Schmitt heerst een echt terreurbewind in beide kampen. Hij wordt bijgestaan door de verantwoordelijke voor de *Aufnahme* van de kazerne Dossin, SS-adjutant majoor Max Boden⁶.

DE AUFNAHME: HET HART VAN DE KAZERNE DOSSIN

Bij aankomst in de kazerne worden de Joden eerst geregistreerd in de *Aufnahme* – het ‘onthaal’ in de grote zaal van de linkse vleugel – door ambtenaren die zelf eigenlijk Joodse gevangenen zijn. Er wordt voor elkeen een individuele fiche opgemaakt om de transportlijsten samen te stellen. De nieuw aangekomen arrestanten moeten hun persoonlijke papieren, hun geld en juwelen afgeven en krijgen een bord om de nek gehangen met daarop hun transportnummer en hun status in het kamp. Een zeker aantal ontsnapt aan onmiddellijke deportatie: Joods personeel binnen het kamp (administratieve bedienden, bagagedragers, keuken- en onderhoudspersoneel, arbeiders in de verschillende ateliers), maar tevens Joden uit gemengde gezinnen, gedoopt of getrouwd met niet-Joden – naar wie specifiek onderzoek ingesteld wordt – en in een eerste periode Joden met de Belgische nationaliteit.

Een deel van de *Aufnahme* wordt gebruikt voor het inventariseren van de afgenomen Joodse goederen: de gevangenen worden verhoord i.v.m. hun bezittingen en moeten een verklaring afleggen waarin zij afstand doen van alle eigendommen ten voordele van het Reich. Zij worden ook onderworpen aan een extreem lichamelijk onderzoek, wat meestal ontaard in slagen en seksueel wangedrag ten opzichte van de vrouwen. Vanaf de aankomst in de *Aufnahme* zorgen Boden en zijn handlangers, door brutaliteit en zinloos geweld, ervoor dat de arrestanten alle gevoel van identiteit verliezen en spoedig moreel en lichamelijk gebroken worden.

DE LEVENSSOMSTANDIGHEDEN IN DE KAZERNE DOSSIN

Men kan twee periodes onderscheiden in de geschiedenis van de kazerne als verzamelplaats: de eerste, onder commandant Schmitt (07/1942 – 03/1943), wordt gekenmerkt door het kortstondige verblijf en de gruwelijke levensomstandigheden. De meeste gevangenen blijven gemiddeld één week – de arrestanten van de razzia's van 1942 slechts een paar dagen – in Mechelen alvorens te worden gedeporteerd. De gedetineerden moeten er op stromatrassen op de grond slapen en lijden honger, ze krijgen regelmatig slagen, worden vernederd en herhaaldelijk onderworpen aan straffen. De religieuze Joden krijgen het het hardst te verduren. Pakjes die hun toegestuurd worden van buiten, worden systematisch gecontroleerd en geplunderd.

Vanaf november 1942 vertraagt het ritme van de transporten en de gevangenen blijven langer ter plaatse in de kazerne. Schmitt organiseert ateliers waar lederwaren gemaakt worden voor rekening van de *Sipo-SD*, maar laat niet na zichzelf te bedienen. Begin maart 1943 wordt de diefstal ontdekt en Schmitt wordt uit de kazerne Dossin verwijderd, maar blijft commandant van Breendonk. De nieuwe bevelhebber van Dossin wordt de SS-adjudant majoor Johannes Frank:

Onder leiding van commandant Frank (03/1943 – 09/1944) verbeteren de levensomstandigheden van de gevangenen ietwat: het geweld neemt af, de pakketten komen aan bij de bestemmingen, er wordt voor verwarming van de cellen gezorgd, hoewel het een gevangenkamp blijft. De gedetineerden zitten 22 tot 24 uur in hun cellen en zijn aan een strikte organisatie onderworpen. Zij die geen pakketten ontvangen lijden honger. Door een langdurig verblijf – soms tot drie maanden lang – met problemen van overbevolking en een totaal gebrek aan hygiëne, duurt het niet lang vooraleer ziektes, zoals schurft, uitbreken.

Eind 1943 worden 351 Roma en Sinti opgesloten in de kazerne Dossin vooraleer gedeporteerd te worden naar Auschwitz-Birkenau. Zij zullen in mensonterende levensomstandigheden terecht komen. Zij worden apart gehouden van de andere gedetineerden, slapen op de grond en hebben geen sanitaire voorzieningen. Zij hebben geen recht op pakketten van buiten uit en worden letterlijk uitgehongerd. Hun één uur durende wandeling wordt dagelijks verstoord door vernederingen vanwege de SS. Het konvooi Z voert ze van Mechelen naar Auschwitz op 15 januari 1944 waar ze in Birkenau in een afgezonderd deel – een ware dodenplek – van het kamp worden opgesloten. Door de talrijke epidemieën en de voortslepende honger, overleeft slechts 4.3 % van hen de deportatie.

Buiten het 28ste konvooi van de Roma en de Sinti, vertrokken er tussen 4 augustus 1942 en 3 september 1944, een totaal van 27 transporten van Mechelen naar Auschwitz, samen werden er 24 906 Joden uit België gedeporteerd; 15 873, hetzij twee derden, werden bij aankomst vergast, de overige werden geselecteerd voor dwangarbeid. Minder dan 5 %, hetzij 1 207, zullen het totaal aantal gedeporteerde Joden uit België overleven.

In de nacht van 3 op 4 september 1944 vluchten de SS en hun handlangers bij het naderen van de geallieerde troepen en laten er 527 gevangenen aan hun lot over.

VOETNOTEN

1. Maatregelen door de Bezetter uitgevaardigd op de manier van de Belgische wetgeving en gepubliceerd in een Duits staatsblad, het *Verordnungsblatt*, krant van het militaire Bevel voor België en Noord-Frankrijk.
2. Register dat opgesteld werd door de gemeentelijke administraties op bevel van de Bezetter (28 oktober 1940). Iedere Jood, ouder dan 15 jaar, wordt hierbij verplicht zich aan te melden bij zijn gemeentelijke administratie die hem of haar zal inschrijven in het Jodenregister, bestaande uit alfabetisch gerangschikte individuele fiches.
3. Organisatie die opgericht werd door de Bezetter in december 1941 en die als doel heeft alle Joden die in België verblijven te groeperen. De aansluiting is verplicht. De V.J.B. heeft als missie om sociale hulp en onderwijs te organiseren voor de Joden in België. In feite staat de V.J.B. vooral onder toezicht van de Bezetter om orders uit te voeren.
4. *Sicherheitspolizei und Sicherheitsdienst* (Sipo-SD) : Veiligheidspolitie-Veiligheidsdienst, door de bevolking Gestapo genoemd. Inlichtingen- en politiedienst van de SS, verantwoordelijk voor de strijd tegen de « Staatsvijanden » (Joden, communisten, verzet, criminelen...).
5. Philipp Schmitt : Lid van het NSDAP (nationaal socialistische partij) in 1925, van de SA in 1931, daarna van de SS in 1932. Na te hebben deelgenomen aan de invasie van Oost-Europa (Organisatie Todt) wordt hij overgeplaatst naar de SD van Brussel. In september 1940 krijgt hij als missie om het kamp van Breendonk op te richten en te besturen. Hij blijft er commandant tot november 1943 waarna hij uit zijn functie gezet wordt. Vervolgens dient hij in Denemarken in een antiterroristische infiltratie-eenheid. In mei 1945 wordt hij opgepakt in Nederland en uitgeleverd aan België, waar hij gevangen gehouden wordt en terecht staat vanaf augustus 1949. Hij wordt ter dood veroordeeld en terechtgesteld in Hoboken op 8 augustus 1950.
6. Max Hermann Boden: Veteraan uit de Eerste Wereldoorlog, daarna politieagent in Leipzig. Hij wordt lid van de NSDAP in 1939. In augustus 1940 vervoegt hij de anti-Joodse eenheid van de *Sipo-SD* van Brussel. Hij wordt overgeplaatst naar de kazerne Dossin in juli 1942 waar hij blijft tot de vlucht van de Duitsers op 4 september 1944. Hij wordt aangehouden in Nederland op 16 mei 1945, uitgeleverd aan België waar hij op 8 augustus 1950 door de Oorlogsraad van Brussel veroordeeld wordt tot 15 jaar dwangarbeid. Na beroep wordt zijn straf omgezet in 8 jaar opsluiting.
7. Hans Johannes Frank: Voormalig politieagent, lid van de Dienst Joodse Zaken van de *Sipo-SD* in Brussel en op 9 maart 1943 benoemd tot commandant van het kamp van Mechelen. Op 4 september 1944 verlaat hij de kazerne Dossin om in Nederland verder te strijden. Na zijn aanhouding volgt zijn proces in Arnhem in juni 1949. Hij krijgt een gevangenisstraf van 6 jaar, maar wordt in 1950 vrijgelaten.

BIBLIOGRAFIE

Ward Adriaens, Maxime Steinberg, Laurence Schram, *Mecheln-Auschwitz 1942-1944. La Destruction des Juifs et des Tsiganes de Belgique*, Brussel, VUB, 2009.

Hélène Beer, *Salle 1*, Brussel, Éd. Charles Dessart, [sd. (1946 ?)]

José Gotovitch, « Quelques données relatives à l'extermination des Tsiganes en Belgique », *Cahiers d'Histoire de la Seconde Guerre mondiale*, n° 4, 1976, p. 161-180.

Jacques Hakker, *La Mystérieuse caserne Dossin à Malines. Le camp de déportation des Juifs*, Antwerpen, Ontwikkeling, 1944.

Insa Meinen, *La Shoah en Belgique*, Waterloo, Renaissance du Livre, 2012.

Anne Roekens, *La Belgique et la persécution des Juifs*, Brussel, Renaissance du Livre, 2010.

Laurence Schram, « Au camp de rassemblement pour Juifs de Malines. Les maîtres de la *Aufnahme* », *Cahiers de la Mémoire contemporaine*, n° 8, 2008, p. 13-29.

Laurence Schram, « Les convocations pour le travail à l'Est », in Jean-Philippe Schreiber et Rudi Van Doorslaer (dir.), *Les curateurs du Ghetto. L'association des Juifs en Belgique sous l'occupation nazie*, Brussel, Labor, 2004, p. 319-344.

Laurence Schram, *Le camp de rassemblement pour Juifs de Malines : l'antichambre de la mort*, Online Encyclopedia of Mass Violence (<http://massviolence.org>), 29 maart 2010, 11 p.

Maxime Steinberg, *L'Étoile et le fusil. Tome 1: La Question juive 1940-1942*, Brussel, Vie ouvrière, 1983.

Maxime Steinberg, *L'Étoile et le fusil, Tome 2: 1942. Les cent jours de la déportation des Juifs de Belgique*, Brussel, Vie ouvrière, 1984.

Maxime Steinberg, *L'Étoile et le fusil, Tome 3: La traque des Juifs 1942-1944*, 2 vol., Brussel, Vie ouvrière, 1987.

Rudi Van Doorslaer, Emmanuel Debruyne, Frank Seberechts, Nico Wouters, *La Belgique docile. Les autorités belges et la persécution des Juifs en Belgique durant la Seconde Guerre mondiale*, Brussel, Luc Pire, 2007.

Félix GUTMACHER (31.01.1926)

De ouders van Félix Gutmacher ontvluchten de armoede en het antisemitisme dat heerst in Warschau en vestigen zich, met hun oudste zoon Sylvain, in België in 1922. Vier jaar later wordt Félix geboren, gevolgd door Marcel in 1933. De vader werkt als kleermaker in een populaire wijk van Brussel waar het gezin woont. De moeder overlijdt in 1941. Félix is een uitstekende leerling op school, heeft een passie voor literatuur en studeert aan het Koninklijk Atheneum Jules Bordet. Hij moet echter de school verlaten ten gevolge van de anti-Joodse verordeningen van 1942 die de openbare school verbiedt voor Joodse kinderen.

Op 4 september 1942 wordt Félix opgepakt voor het huis van vrienden. Félix wist niet dat diezelfde vrienden gezocht werden door de Gestapo. In de kelders van de Gestapo ontmoet hij Frieda, een jong meisje van 18 jaar die samen met haar ouders gearresteerd werd. Er ontstaat een sterke band tussen de twee jonge mensen. Een paar dagen later worden zij overgebracht naar de kazerne Dossin in Mechelen waar zij een week verblijven alvorens gedeporteerd te worden met het negende konvooi op 12 september 1942. Op 120 km voor aankomst in Auschwitz, wordt Félix, samen met een honderdtal andere mannen, uit de trein gehaald. Frieda en haar ouders gaan verder naar Auschwitz waar zij bij aankomst vergast zullen worden. Félix Gutmacher komt terecht in het systeem van werkkampen voor Joden in Opper-Silezië waar hij, gedurende drie jaar, terecht komt in verschillende kommandos van Auschwitz: Sakrau, Koningshütte en Blechhammer. In januari 1945 wordt hij geëvacueerd en neemt deel aan een twee weken durende dodenmars naar Buchenwald. Daar wordt hij bevrijd op 11 april 1945 en hij bereikt Brussel op 8 mei 1945.

Hij heeft een zware vorm van tuberculose opgelopen en wordt in een sanatorium in Zwitserland verzorgd waar hij de dood van zijn vader in Auschwitz verneemt. Zijn broer Sylvain heeft de kampen overleefd maar pleegt daarna zelfmoord. Na vier jaar van intensieve zorgen besluit Félix zich in juni 1949 in te schrijven voor het ingangsexamen aan de ULB (Brussel) waar hij zijn studies Rechten voortzet.

Bénita HIRSCHFELD (08.03.1922)

Bénita Hirschfeld wordt geboren in Libau, in Letland, op 8 maart 1922, en groeit op in Danzig waar haar vader een houtzagerij uitbaat. Wanneer de zagerij failliet gaat is Bénita 8 jaar oud en besluit de familie te emigreren naar Brussel. Haar vader start er een importbedrijf op van hout uit de Baltische landen en uit Rusland. Bénita, die in 1940 afstudeert aan het Lyceum van Elsene, wenst als sociaal helpster verder te studeren maar moet deze wens laten varen ten gevolge van de anti-Joodse wetten.

Vanaf de opening van de kazerne Dossin krijgt Bénita een oproepingsbrief. Om niet gescheiden te worden, meldt ook haar jongere zus zich spontaan aan. 's Anderdaags wil deze de kazerne weer verlaten maar wordt er vastgehouden. De twee zussen worden opgemerkt door onderluitenant Karl Mainhausen van de *Aufnahme* die ze tewerkstelt in het *Gepäckkontrol*: zij moeten de pakketten controleren die aankomen met en voor de gedetineerden en er bepaalde voorwerpen uithalen zoals bestek, scharen en messen, etenswaren die niet bederven, enz. Bénita en haar zus slagen erin dit statuut te behouden gedurende heel hun verblijf in het kamp. Op die manier ontsnappen zij zelf aan de deportatie terwijl ze bijna alle transporten zien vertrekken. Twee maand voor de bevrijding krijgt Bénita een zware infectie aan het been en ze wordt naar het Joodse hospitaal in Brussel gestuurd om er te worden geopereerd. De dokters houden haar langer dan nodig en zodanig blijft zij er tot aan de bevrijding. Zij vindt haar ouders terug die verstopt leefden en haar zus die uit Mechelen bevrijd werd.

Tijdens de eerste maanden na de bevrijding zal Bénita als secretaresse voor het Canadese leger werken en daarna voor het Belgisch leger. Later zal zij zich inzetten voor het *Fonds Unifié pour Israël*, een organisatie die fondsen verzamelt voor de nieuw geboren staat.

Régine KROCHMAL (28.07.1920 – 11.05.2012)

Régine Krochmal is 6 maanden oud wanneer haar ouders, van Oostenrijkse afkomst, zich in 1921 in België vestigen. Zij loopt school in verschillende Brusselse scholen, studeert voor verpleegster en werkt als verpleegster in de dienst bevallingen in het ziekenhuis van Elsene.

Door de anti-Joodse wetten mag zij haar beroep niet verder uitoefenen en in juni 1942 voegt zij zich bij het Oostenrijks Bevrijdersfront (*Österreichischer Freiheit Front*), een groep van verzetsstrijders die gezagsondermijnende propaganda leveren aan de Duitse soldaten. Zij wordt verklikt en aangehouden door de Gestapo op 20 januari 1943. Eerst verloochent zij haar Joodse identiteit en verblijft een eerste maal drie maanden in de kazerne Dossin. Zij ontmoet er onder meer de Joodse dokter Bach, die verantwoordelijk is voor de infirmerie van het kamp. Op 19 april 1943, wordt Régine als verpleegster ingeschreven voor de wagon van de zieken op het 20ste konvooi. Net voor het vertrek verbergt dokter Bach een mes in haar verpleegstersuniform om de houten staven van de trein mee door te zagen en zo te ontsnappen. Régine Krochmal kan uit de trein springen en herneemt haar activiteiten in het Verzet te Brussel. Maar op 25 mei 1944 wordt zij een tweede keer aangehouden en deze keer wordt zij veroordeeld als spionne. Zij komt terecht in de gevangenis van Sint-Gillis en in het kamp van Breendonk waar zij gruwelijke folteringingen moet ondergaan. Zij wordt volledig uitgeput overgebracht naar Mechelen waar zij gescheiden wordt van de andere gevangenen, opgesloten in een isolatiecel en verder gefolterd. Zij zal door haar medegevangenen bevrijd worden op 4 september 1944.

Na de oorlog verblijft zij lange tijd in het ziekenhuis ten gevolge van de mishandelingen waar zij zware letsels aan overhoudt. Later wijkt zij uit naar de Verenigde Staten waar zij een opleiding als psychotherapeute volgt.

Léon LEIT (09.01.1911 – 06.05.1998)

Léon Leit is Russisch van origine. Hij wordt geboren te Parijs op 9 januari 1911. Op driejarige leeftijd verhuist hij samen met zijn ouders naar Brussel waar zijn vader werkt als behanger en stoffeerder. Léon helpt zijn vader in het atelier maar studeert ondertussen en behaalt zijn diploma als boekhouder wat hem toelaat om in 1928 voor een Joodse zaak te gaan werken. Hij wordt ook lid, en zelfs secretaris, van een communistische jongerenbeweging en neemt deel aan talrijke antifascistische manifestaties.

Ten gevolge van de Duitse verordeningen die de Joodse ondernemingen doet sluiten, verandert Léon Leit in mei 1940 van werk en gaat als boekhouder, voor een andere baas werken, dit keer onder een valse naam. Intussen is hij ook lid geworden van het Verzet bij de *Mouvement national belge*. Hij wordt verklikt en op 3 augustus 1943 aangehouden door de Gestapo. Na 9 dagen opsluiting in de gevangenis van Sint-Gillis wordt hij overgebracht naar de kazerne Dossin waar hij ontsnapt aan deportatie door het speciale statuut te verkrijgen van "gemengde Jood – gehuwd met een niet-Joodse partner". Tot augustus 1944 zal hij er verblijven onder "E-statuut" (in afwachting van beslissing). Op 23 augustus 1944 verandert zijn statuut naar politiek gevangene en hij wordt teruggevoerd naar Sint-Gillis waar hij herenigd wordt met andere aangehouden leden van het *Mouvement national belge*. Op 2 september worden de gevangenen uit Sint-Gillis naar het Zuidstation gevoerd om er gedeporteerd te worden, maar een actieve verzetsbeweging van de spoorwegbeambten veroorzaakt uitstel van vertrek van de treinen naar het Oosten. Na opeenvolgende sabotages strandt de "spooktrein" in het station 'Klein-Eiland' in Brussel vanwaar de gevangenen op 3 september 1944 bevrijd worden.

Léon Leit zal na de bevrijding zijn familie terugvinden en een carrière opstarten als zelfstandig boekhouder. Hij zal ook deelnemen aan verschillende verenigingen waaronder het *Amicale du train fantôme*.

Hélène RAJZNER (13.03.1919-25.03.2008)

Hélène Rajzner wordt geboren in Warschau op 13 maart in een familie die al vijf jongens telt. Iedereen verhuist vier jaar later naar Brussel waar de ouders een hoedenwinkel opzetten in de wijk rond het Zuidstation. Hélène verlaat school op haar dertiende om in de ouderlijke zaak te werken. Ze ontmoet er haar toekomstige echtgenoot met wie ze trouwt in 1937.

Wanneer de eerste Joden opgeroepen worden zich in te schrijven in de registers, besluiten Hélène en haar man onder te duiken en een valse identiteit aan te nemen. Tijdens de grote razzia van 3 op 4 september 1942, worden de ouders en de jongste broer van Hélène weggevoerd naar Mechelen vanwaar ze gedeporteerd worden met het 9e konvooi op 12 september 1942. Twee maanden later, op 10 november 1942, wordt Hélène opgepakt wanneer ze een zieke oom en tante gaat bezoeken. Zij wordt opgesloten in de kelders van de Gestapo aan de Louizalaan waar haar man zich spontaan komt aangeven om niet gescheiden te worden. Vandaar gaan ze naar de kazerne Dossin waar ze op de lijst voor het 18e konvooi komen te staan. Na een aantal weken wordt Hélène's man aangesteld in het snitatelier, de *Schneiderei*, waarvan hij verantwoordelijke wordt. Hij bekomt dat zijn vrouw, die een goede naaister is, in het atelier mag komen werken. Zij zullen beiden deze status behouden tot aan de bevrijding. Samen met haar man ontspringt Hélène de deportatie maar tijdens die twee jaar ziet zij talrijke bekenden verdwijnen, waaronder twee broers met hun echtgenotes.

Bij de bevrijding zijn beiden verschrikkelijk verzwakt maar het lukt hen toch de machines van het familiebedrijf terug te vinden en de zaak herop te starten met de hulp van de twee resterende broers. Hélène wordt moeder en ontfermt zich ook over haar ondergedoken nichtje dat als wees de oorlog overleefde.

Natan RAMET (05.06.1925-04.04.2012)

Natan is geboren in Warschau op 5 juni 1925. Zijn vader brengt de familie in 1930 naar Antwerpen waar hij zal werken als diamanthandelaar.

Half augustus 1942, Natan is dan 17 jaar, krijgen hij en zijn vader een oproepingsbrief om zich aan te melden in de kazerne Dossin. In de hoop de moeder en de dochter te kunnen beschermen, besluiten ze op 22 augustus 1942 naar Mechelen te gaan. Zij zijn er amper een week wanneer ze op 29 augustus 1942 op het 6e transport gezet worden. Op 120 km van Auschwitz houdt de trein halt en Natan en zijn vader worden er geselecteerd voor dwangarbeid voor de Joden in Opper-Silezië. Natan overleeft er een tiental kampen waaronder Klein Mangersdorf, Babitz en Trzébinia waar zijn vader op 29 december 1942 zal overlijden. Natan komt daarna nog terecht in het kamp van Szopienice om uiteindelijk in Auschwitz te belanden in november 1943 waar hij ontsnapt aan de selectie bij aankomst. Na een tijd in quarantaine te hebben doorgebracht, wordt hij gekozen voor het *kommando* dat belast is met het opruimen van de ruïnes van het getto van Warschau en verhuist bijgevolg naar een kamp in de buurt van de stad. De sovjettroepen naderen en het kamp wordt eind juli 1944 ontruimd. Natan begint aan een eerste dodenmars naar Dachau, maar ook daar nadert de vijand, de Amerikaanse troepen deze keer, en wederom moet Natan deelnemen aan een uitputtende dodenmars. Tenslotte wordt hij, volledig aan het eind van zijn krachten, bevrijd door de Amerikanen op 2 mei 1945 in Bad Tölz in Beieren.

Na een paar weken in een oorlogshospitaal te hebben verbleven, komt hij op 25 mei 1945 aan te Antwerpen. Hij wordt er herenigd met zijn ondergedoken zus en moeder. Natan werkt er in de diamantsector en zet zich in voor hulp aan de Joden. Vanaf 1990 zal hij zich vooral bezighouden met het getuigen naar de jeugd toe. In 1996 wordt hij Voorzitter-Oprichter van het Joods Museum voor Deportatie en Verzet in Mechelen.

Dounia SADOWSKI (26.09.1920)

De ouders van Dounia vluchten weg uit Odessa voor de Oktoberrevolutie en komen aan in België in 1920. Op 26 september van datzelfde jaar wordt Dounia geboren. Zij krijgt een eerste zusje, Rachel, in 1929 en een ander zusje, Anne, in 1939. Hun ouders starten een hoedenfabriek in Anderlecht. Dounia gaat naar het *Lycée Jacquain* en volgt ook lessen in dramatische kunsten om later professionele comédienne te worden.

Bij de bezetting van België geniet Dounia al een zekere faam en speelt regelmatig in het *Théâtre des Galeries* en in het *Théâtre Royal du Parc*. In tegenstelling tot de rest van haar familie, schrijft zij zich niet in op de Jodenregisters, wat haar toelaat om haar beroep verder in vrede te kunnen uitoefenen. Haar ouders en haar zussen leven ondergedoken om te ontsnappen aan de convocatie van Mechelen. Op 6 december 1943 wordt zij aangehouden na te zijn verklikt geweest door een rexistische² collega. Gedurende de vijf dagen dat zij in de gebouwen van de Gestapo verblijft, ontkent zij haar Joodse origines. Ze wordt bevrijd maar 8 dagen later terug opgepakt. Deze keer komt ze in Mechelen terecht waar ze een transportnummer krijgt. Met hulp van buitenaf, waaronder van Koningin Elisabeth, en door haar bekendheid als actrice, ontsnapt ze aan de geplande deportatie. Na drie maanden opsluiting wordt ze vrijgelaten. Haar ouders worden ook verklikt en op 22 juni 1944 gearresteerd. Zij zullen gedeporteerd worden met het laatste konvooi en tijdens het transport overlijden.

Een tante verenigt en helpt Dounia en haar zussen na de bevrijding. Zij herneemt haar carrière als actrice en zal later trouwen met de tekenaar en scenograaf Serge Creuz.

VOETNOTEN

1. Dodenmars : gedwongen marsen waarbij de gevangenen na het ontruimen van de kampen, bij het naderen van de Sovjetroepen, verplicht werden naar andere kampen te marcheren, dikwijls honderden kilometers verder, onder afgrijselijke levensomstandigheden. Velen stierven onderweg door de kou, door uitputting, door honger of werden neergeschoten door de SS bewakers.
2. Rexisme : extreem rechtse politieke beweging, nationalistisch, antsemiet, corporatistisch, welke in België ontstaat vanaf 1935. Deze evolueerde naar een fascisme die de collaboratie met nazi Duitsland aanpreeft.

DE GETUIGEN : BIBLIOGRAFISCHE BRONNEN

Félix Gutmacher, *Jamais je ne vous oublierai*, Charleroi, Couleurs livres, 2005.

Félix Gutmacher, *À Frieda. Témoignage*, Brussel, Institut National des Invalides de Guerre, 1994.

André Goldberg, Dominique Rozenberg, *Le passage du témoin. Portraits et témoignages de rescapés des camps de concentration et d'extermination nazis*. Brussel. 1995: Nathan Ramet (p.184-188)

KONVOOI

GEDEPORTEERDEN

VERTREKDATUM

OVERLEVENDEN

I	04-08-1942	998	7
II	11-08-1942	999	3
III	15-08-1942	1000	5
IV	18-08-1942	999	-
V	25-08-1942	996	27
VI	29-08-1942	1000	35
VII	01-09-1942	1000	15
VIII	08-09-1942	1000	34
IX	12-09-1942	1000	30
X	15-09-1942	1048	17
XI	26-09-1942	1742	31
XII	10-10-1942	998	28
XIII	10-10-1942	675	26
XIV	24-10-1942	995	15
XV	24-10-1942	477	26
XVI	31-10-1942	822	49
XVII	31-10-1942	875	37
XVIII	15-01-1943	946	4
XIX	15-01-1943	612	8
XX	19-04-1943	1398	153
XXI	31-07-1943	1552	42
XXIIa	20-09-1943	632	31
XXIIb	20-09-1943	793	19
XXIII	15-01-1944	654	99
XXIV	04-04-1944	625	146
XXV	19-05-1944	507	134
XXVI	31-07-1944	563	186

TOTAAL**24906****1207**